

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. XIII. Quis modus in arte.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

CAP. XIII.

Quis modus sit in arte.

Nemo autem à me exigat id præceptorum genus, ¹⁴ quod est à plerisque scriptoribus artium traditum, ut quasi quasdam leges immutabili necessitate constrictas studiosis dicendi feram: ¹ utique *procæmium*, & id quale: proxima huic *narratio*: quæ lex deinde narrandi: *propositio* post hanc, vel, ut quibusdam placuit, ² *excursio*: tum *certus ordo questionum*, cæteraque quæ velut si aliter facere fas non sit, quidam tanquam iussi sequuntur. Erat enim rhetorice res prorsus facilis ac parva, si uno & brevi præscripto contineretur: sed mutantur pleraque *causis, temporibus, occasione, necessitate*. ³ Atque ideo res in oratore præcipua consilium est, quia varie & ad rerum momenta convertitur. ⁴ Quid si enim præcipias imperatori, quoties aciem instruet, dirigat frontem, cornua utrinque promoveat, equites pro cornibus locet? Erit hæc quidem rectissima fortasse ratio, quoties licebit: sed mutabitur natura loci, *si mons occurret, si flumen obstabit, si collibus, sylvis, asperitate alia prohibebitur*. Mutabit hostium genus, mutabit præsentis conditio discriminis. nunc *acie directæ*, nunc ⁵ *cuneis*, nunc *auxiliis*, nunc *legione*

Generale caput ante artis ingressum tractat, docetque *rhetorices* præcepta non esse semper necessaria, sed plerumque rei utilitate & oratoris consilio immutari. reprehendit autem *technicos* quosdam, qui præcepta conscripserant, ut leges quasdam immutabiles. *Turnebus*.

¹ *Utique procæmium.*] *Technici* certum partium numerum præscribunt & certum ordinem: Fabius non semper totidem partibus esse opus putat, & artificiosam dispositionem plerumque mutari existimat. *Idem*.

² *Excursio.*] Notat sui temporis oratores, qui (ut scribit libro quarto) post narrationem egredi solebant in locum

amœnum. Idem.

³ *Atque ideo.*] Fabius libro sexto de *judicio & consilio* verba facit, quibus orator utitur ad dispositionem & inventionem rerum verborumque. ex horum præscripto immutari posse præcepta scribit. *Idem.*

⁴ *Quid si enim, &c.*] Vegetius scribit, plerumque ita aciem instrui ut frons directæ sit, quam utrinque cornua muniant. hæc tamen ratio non est perpetua. *Idem.*

⁵ *Cuneis.*] *Cuneus* est multitudo militum, ita digesta ut initio sit angusta, & paulatim dilatetur. *Cunco* uruntur, cum percurrere volunt hostium aciem. *Idem.*

legione pugnabitur: nonnunquam terga etiam dedisse ¹ simulata fuga proderit. ² Ita *proœmium* necessarium, an supervacuum: ³ breve, an longius: ad iudicem omni sermone directo, ⁴ an aliquando averso per aliquam figuram, dicendum sit: constricta an latius fusa *narratio*, ⁵ continua an divisa, recta an ordine permutato: causæ docebunt. Itemque de *quæstionum ordine*, ⁶ cum in eadem controversia aliud alii parti prius quæri frequenter expediat. ⁷ Neque enim rogationibus plebisve scitis sancta sunt ista præcepta, sed hoc quicquid est, utilitas excogitavit. ⁸ Non negabo autem sic utile esse plerunque, alioqui nec scriberem: verum si eadem illa nobis aliud suadebit utilitas, hanc relictis magistrorum auctoritatibus sequemur. Equidem id maxime præcipiam, ac repetens iterum iterumque ⁹ monebo. ¹⁰ Res duas in omni actu spectet orator, *quid deceat, quid expediat*. Expedit autem sæpe mutare ex illo constituto traditoque ordine aliqua, & interim decet, ut in statuis atque picturis videmus, variari habitus, vultus, status. Nam recti quidem corporis vel minima gratia est. Nempe enim ¹¹ *adversa sit*

¹ *Simulata fuga.*] Significat *stratagemata* quæ sunt ab astuto & vasto ducis consilio. *Idem.*

² *Ita proœmium.*] Fabius libro quarto docet *proœmio* non esse utendum, si iudex satis præparatus est, aut causa præparatione non eget. *Idem.*

³ *Breve an longius.*] Si causa simplex est, breviori est opus *proœmio*; si perplexa aut multiplex, productiore. *Idem.*

⁴ *An aliquando averso.*] Nonnulli præcipiunt, in exordio dirigendum semper esse sermonem ad iudicem: Fabius tamen libro quarto docet, illic optime fieri interdum *apostrophes*. *Idem.*

⁵ *Continua an divisa.*] Fabius libro quarto docet interdum narrationem interrumpi posse: quod fecit Cicero in narratione pro Cluentio. *Idem.*

⁶ *Cum in eadem contr.*] Hac de re Fabius tractabit copiose lib. septimo, cap. de dispositione. *Idem.*

⁷ *Neque enim.*] Probat à fine, perpetua non esse præcepta. nam cum inventa sint causa utilitatis, illi debent cedere. *Idem.*

⁸ *Non negabo autem.*] Præcepta scribuntur aut de his quæ semper ita fiunt, aut de his quæ plurimum fiunt: ut in artibus opinabilibus & conjecturalibus, cujusmodi est rhetorica. *Idem.*

⁹ *Monebo.*] Virgil. *Æneidos* 3.

¹⁰ *Res duas in omni actu, &c.*] Ut pluribus in locis Cicero, ita quoque Fabius præcipit, ut videamus *quid deceat* & *quid expediat*. alterum ad decorum pertinet, ut omnia rebus & personis debite aptentur: alterum ad causæ utilitatem. hos itaque duos scopos sibi proponat orator in causa sua disponenda & agenda. *Turneb.*

¹¹ *Adversa sit facies.*] Appellat *faciem adversam*, è directo oppositam, & in neutram partem inclinatam. *Idem.*

¹ *Actum.*]

fit facies, & demissa brachia, & juncti pedes, & à summis ad ima rigens opus: flexus ille, & ut sic dixerim, motus, dat ¹ actum quendam effectis. Ideo nec ad unum modum formatæ manus, & in vultu mille species. Cursum habent quædam & impetum, sedent alia, vel incumbunt. nuda hæc, illa velata sunt: quædam mista ex ² utroque. Quid tam distortum & elaboratum, quam est ille *Discobolos* ³ *Myronis*? Si quis tamen ut parum rectum improbet opus, nonne ab intellectu artis abfuerit, in qua vel præcipue laudabilis est illa ipsa novitas, ac difficultas? Quam quidem gratiam & delectationem afferunt figuræ, quæque in sensibus, quæque in verbis sunt. Mutant enim aliquid à recto, atque hanc præ se virtutem ferunt, quod à consuetudine vulgari recesserunt. Habet in pictura speciem tota facies: Appelles tamen imaginem ⁴ *Antigoni* latere tantum altero ostendit, ut ⁵ amissi oculi deformitas lateret. Quid? non in oratione operienda sunt quædam, sive ostendi non debent, sive exprimi pro dignitate non possunt? ⁶ ut fecit *Timanthes*, ut opinor, *Cithnius*, in ea tabula qua Colotem Tejum vicit. Nam cum in *Iphigenia* immolatione pinxisset tristem *Calchantem*, tristiores *Ulysses*, addidisset *Menelao* quem summum poterat ars efficere mœrorem: consumptis affectibus, non reperiens quo digne modo patris vultum posset exprimere, velavit ejus caput, & suo cuique animo dedit æstimandum. Nonne huic simile est illud ⁷ *Sallustianum*, *Nam de Carthagine tacere satius puto, quam parum dicere?*

¹ *Actum.*] Aliàs, *actum quendam, & factum.*

² *Utroque.*] *Plin. lib. 34. cap. 8.*

³ *Myronis.*] *Myro optimus statuarius discobolum fecit, id est discum jacentem, qua in statua mire expressit nixum & conatum hominis discum jacere molientis. Turneb.*

⁴ *Antigoni.*] *Plin. lib. 35. cap. 10.*

⁵ *Amisii oculi deformitas.*] *Antigonus, Philippo Perinthum obsidente, catapultæ sagitta oculum amisit. hoc*

exemplum significat artis præcepta immutari ex ratione decori. Turneb.

⁶ *Ut fecit Timanthes.*] *Scribit Plinius in Timanthis operibus non solum spectandam fuisse artem, verumetiam ingenium. Porro quemadmodum olim in certaminibus publicis committebantur poëtæ, ita quoque pictores, ut colligere licet ex multis locis Plinii. Idem. Timanthes.] Cicero in Orat. Plin. lib. 15. cap. 10. & Valerius lib. 8. cap. 12.*

⁷ *Sallustianum.*] *In Jugurtha.*

cere? ¹ Propter quæ mihi semper moris fuit, quamminime alligare me ad præcepta quæ ² καθολικὰ vocant, id est (ut dicamus quomodo possumus) *universalia*, vel *perpetualia*. Raro enim reperitur hoc genus, ut non labefactari parte aliqua, aut subrui possit. Sed de his plenius suo quicque loco tractabimus. ³ Interim nolo se juvenes satis instructos, si quem ex his qui breves plerunque circumferuntur, artis libellum edidicerint, & velut decretis technicorum tutos putent. *Multo labore, assiduo studio, varia exercitatione, pluribus experimentis, altissima prudentia, presentissimo consilio constat ars dicendi.* Sed adjuvatur his quoque, si tamen rectam viam, non unam orbitam monstrent: à qua declinare qui crediderit nefas, patiatum necesse est illam per funes ingredientium tarditatem. ⁴ Itaque & ⁵ stratum militari labore iter sæpe deserimus compendio ducti: & si rectum limitem rupti torrentibus pontes inciderint, circumire cogemur: & si janua tenebitur incendio, per parietem exhibimus. Late fufum opus est, & multiplex, & prope quotidie novum, & de quo nunquam dicta erunt omnia. Quæ sunt tamen tradita, quid ex his optimum, & si quid mutari, adjici, detrahi melius videbitur, dicere experiar.

C A P.

¹ *Propter quæ.*] Ex superioribus demum colligit, universalia artis præcepta non esse semper observanda, sed omnia referenda esse ad decorum & utilitatem. Turneb.

² *Καθολικὰ.*] Catholicis præceptis non semper insistendum, & quibus præter illa constet ars dicendi.

³ *Interim nolo.*] Ad extremum utitur commotione, ne quis ex præceptis technicorum se satis putet instructum ad eloquentiam. *Technicos* autem appellat illos qui præcepta artis scripse-

runt, & universales præceptiones tradiderunt. Turneb.

⁴ *Itaque.*] Docet Fabius artis præcepta ampla esse debere, & quasi libera, non (ut *technici* volunt) stricta & immutabilia. alioqui enim obessent eloquentiæ, non prodesse. *Idem.*

⁵ *Stratum militari labore iter, &c.*] *Compendium* sive compendiarium, est via contractior, quam quis ambagibus relicta sectans, lucrum quasi lassitudinis facit. Vide Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 1. pag. 59.

Quosdam